

ARTVIN BORÇKA İLÇESİ PEYZAJ DEĞERLERİ ve TURİZM ETKİLEŞİMİ

Borçka District of Artvin Interaction Between Landscape Values and Tourism

Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem BOGENÇ

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi,

cigdem.bogenc@erdogan.edu.tr

Orcid ID: 0000-0003-2790-6614

Doç. Dr. Banu BEKÇİ

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi,

banu.bekci@erdogan.edu.tr

Orcid ID: 0000-0003-1789-535X

Öz

Bu makalede Artvin ili Borçka ilçesinin doğal ve kültürel peyzaj değerleri ile turizm arasındaki ilişkinin ortaya konulması hedeflenmiştir. İlçenin peyzaj değerlerinin turizmle nasıl ilişkilendirilebileceği, ulusal ve uluslararası boyutta önemli bir destinasyona dönüşürken nasıl bir yol izlenebileceğine ilişkin verilerin toplanması çalışmanın kapsamı içinde yer almaktadır. Bu kapsamda yöneticiler, uzman gruplar, yöre halkı ve ziyaretçilerin katıldığı yüz yüze görüşmeler yapılarak anket çalışması yürütülmüş olup elde edilen anket sonuçları korelasyon ve varyans analizi ile değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler sonucunda ilçede koruma altına alınmış alanların (Koruma alanı) miras değeri, yaban hayatı ve sürdürülebilir doğal dokusunu devam ettirebildiği görülürken diğer alanların (Borçka kent merkezi, Kırsal alan ve Çoruh havzası nehir koridoru) kaynak değerlerini koruyamadığı ve turizme entegre edemediği tespit edilmiştir. Ayrıca bölgenin bazı noktaları turizm faaliyetleri altında sıklıkla ziyaret edilmesine rağmen bunun ilçeye ekonomik anlamda bir katma değer sağlamadığı da görülmüştür. Sonuç olarak bu çalışmada, Borçka ilçesinde doğal ve kültürel peyzajın koruma-kullanma dengesi içinde turizmle ilişkilendirilmesi ve sürdürülebilir turizmin nasıl sağlanacağına yönelik kapsamlı öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Doğal ve Kültürel Peyzaj, Sürdürülebilir Turizm, Artvin.

Abstract

In this article, it is aimed to reveal the relationship between natural and cultural landscape values and tourism in Borçka district of Artvin. The scope of the study includes collecting data on how the landscape values of the district can be associated with tourism and how it will play a role in the transformation of the area at the national and international level. In this context, a questionnaire study was conducted by doing face-to-face interviews with managers, expert groups, local people and visitors and the results of the questionnaire were evaluated by correlation and variance analysis. As a result of the obtained data, it was determined that the protected areas in the district can maintain the heritage value, wildlife and sustainable natural texture, while other areas (Borçka city center, rural area and Çoruh basin river corridor) cannot

protect their resource values and cannot be integrated into tourism. In addition, although the region is frequently preferred for tourism activities, it is seen that this does not provide an added value for the district in economic terms. As a result, in this study, comprehensive suggestions are made on how to achieve sustainable tourism by integrating natural and cultural landscape into tourism within the conservation-use balance.

Key words: Natural and Cultural Landscape, Sustainable Tourism, Artvin.

Giriş

Günümüzde Avrupa kentleri (Berlin, Viyana, Paris, Barcelona, Prag, vb.) gibi birçok kent turizmde taşıma kapasitesi sorunları yaşarken (Shoval, 2018:371-376) ülkemizde turizmde kaynak değer oluşturabilecek doğal ve kültürel birçok alan bakımsızlık, bilgisizlik ve yanlış yönetimlerle turizmde değerlendirilememektedir. Oysaki sürdürülebilir turizm için kültürel peyzaj değerinin korunarak turizmde kazandırılması önemli bir stratejidir. UNESCO (2005)'de turizmdeki kültürel peyzaj değerinin belgelendirilmesi gerektiğini 2011'de ise kültürel peyzaj değerinin turizm için önemli bir değer olduğunu vurgulamıştır. Böylece kültürel peyzaj kavramı turizmi teşvik eden anahtar kelimelerden biri haline dönüşerek destinasyon noktasının cazibesi ve değeri peyzajın kültürel özellikleri ile ön plana çıkarılmıştır. Günümüzde turistlerin satın alma tercihleri deniz turizminden doğa ve kültür turizmine doğru kayma eğilimi göstermektedir (Dönmez ve Türkmen, 2015). Özellikle günübirlik ve/veya hafta sonları düzenlenen gezi veya turlar nispeten tercih edilir duruma gelmiştir (Dönmez vd., 2016). Destinasyon noktalarındaki geleneksel yaşam biçimi, sanat, mimari doku ve yemek kültürü ziyaretçilerin yakından ilgisini çekerek kültürel miras değerlerinin yerinde görülmesini teşvik etmiştir (Buckley, 2019: 709-710).

Bireylerin her geçen gün destinasyon noktalarına artan ilgisi çoğu zaman alanın taşıma kapasitesinin üzerine çıkarak kültürel peyzaj değerini tehdit eder duruma gelmiştir. Bu etki destinasyon noktalarını olumsuz yönde etkileyen birçok karmaşık faktörlerden bir tanesidir (Mai ve Smith, 2018:336-354). Burada önemli olan gelecekteki eğilimleri tahmin ederken doğal ve kültürel verilere dayanan bir yol haritası oluşturabilmektir. Her ne kadar turizm doğal ve kültürel kaynakların sürekli kullanımına dayansa da planlamacılar bu kaynakları korumaya özen göstererek sosyo-ekonomik ve çevresel sorunları göz ardı etmeyen turizm planlama yaklaşımı ile destinasyonun sürdürülebilirliğini sağlamalıdır (Inskeep, 1988:360-372). Bir turizm destinasyonu çekici peyzaj değerlerine ve yüksek biyolojik çeşitliliğe sahip olduğundan turizmde sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi yöneticilerin peyzaj değerlerini koruması ile mümkündür (McCool ve Spenceley, 2014:1-2). Özellikle planlamada doğal peyzaj özellikleri özgün değerleri doğrultusunda turizmde yönlendirici olurken (Kiper ve ark., 2011:23-24) peyzajın görsel değeri de korunmalıdır (Sarı ve ark. 2015:65-68). Bununla birlikte, uygulamada, turizmin topluluklar ve manzaralar üzerindeki olumsuz etkileri de göz önüne alındığında, doğanın korunması ve turizm gelişiminin dengelenmesi çoğu zaman zorlayıcıdır. Ancak unutulmamalıdır ki doğal ve kültürel peyzaj değerlerinin sürdürülebilirliği toplum ve doğa iş birliğinin yapıldığı turizm ile mümkündür (Evans, 2007:307-326). Bu nedenle destinasyon noktalarına yönelik tüm mekânsal politikalar uygun aktivitelerle desteklenmelidir (Utami, 2019:2-5). Özellikle fiziksel planlama aşamasında doğal ve kültürel peyzaj değerleri korunarak planlamaya dahil edilmelidir (Mcharg, 1969:12-36). Ekolojik planlama yaklaşımlarında turizm ve peyzaj arasındaki etkileşim Turizm Master planları

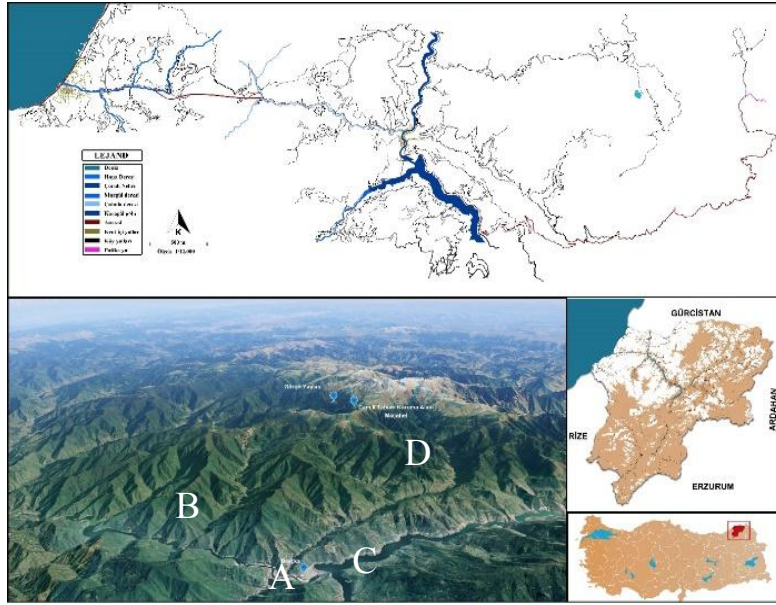
içinde oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Turizm ve peyzaj arasında ortak bir hikaye geliştirmek için net bir vizyon oluşturmak ve yerel uygulamalarda esnekliğe izin vermek bu sürecin daha iyi yönetilmesini de sağlayacaktır (Kreisel ve Reeh 2011:410-423). Bu süreç yönetimi başarılı bir şekilde yürütülmediğinde yaşanmakta olan sosyolojik ve ekolojik değişiklikler turizm destinasyonlarını olumsuz yönde etkileyecektir. Çünkü turizmin peyzajlar ve topluluklar üzerindeki olumsuz etkileri doğanın korunmasını zorlaştırmaktadır (Samsudin ve Maliki 2015:433-441).

Turizmin çevresel etkilerinin değerlendirilmesi ve anlaşılması, sektörün sağlıklı gelişmesi açısından oldukça önemlidir (Ioannides, 1995:49-60). Öte yandan günümüzde sıklıkla duyduğumuz ekoturizm kavramı hem çevre korumasına hem de ekonomik kalkınmaya katkı sağlaması beklenen sürdürülebilir bir turizm formudur (Jeong ve ark 2014:550-553). Özellikle kırsal alanlarda ekolojik ilgi alanları ve kültürel miras alanlarına olan ilginin her geçen gün hızla artması yerin çevre kalitesini arttırırken yeni rekreasyon alanlarının gelişmesini de zorunlu kılmaktadır (Zhang ve Lei, 2012:916-925). Diyebiliriz ki doğal ve kültürel peyzajlara sahip bölgeleri geliştirmek için turizm sürdürülebilir bir yol olarak kabul edilmektedir (Weaver, 2001:14). Bu durum turizm açısından olumlu bir gelişme olmasına rağmen kontrolsüz turizm ve rekreasyonel faaliyetler kültürel peyzajı ve biyolojik çeşitliliği tehdit etmektedir. Eko-turizm içerisinde yer alan turizm faaliyetleri sürdürülebilir aktivitelerde dikkatli bir şekilde yönetilmediğinde çevreye olumsuz etki bırakmaktadır (Panizzon ve Boulton, 2000:2-9). Böyle durumlarda sosyo-ekolojik dayanıklılığı oluşturmak için turizm ve peyzaj arasındaki sinerjiye doğru bir şekilde yön verebilmek gerekmektedir (Heslinga,2019:44). Diyebiliriz ki ekoturizmin başarısı, bölge sakinleri, kaynakların korunması ve turizm arasında uyumlu bir ilişkiye bağlıdır (Ross ve Wall, 1999:675-678). Uzaklık ve az gelişmişlik nedeniyle kırsal alanların ekonomik kalkınma için sınırlı seçenekleri vardır. Tarımsal ürünler birincil gelir kaynağıdır. Bu nedenle kırsal ekonomileri teşvik etmek için kırsal bölgelerin alternatif kullanımlar araması kaçınılmazdır. Gelir ve istihdam yaratmada önemli etkiye sahip olan turizm kırsaldaki yaşam alanlarını arttırmak ve gelir dağılımlarındaki olumlu değişiklikleri teşvik etmek için önemli bir seçenektir. Yakın geçmişle beraber turizm kırsal planlamanın öncelikli haline gelerek kırsal alanda yerel üretim için turizme katma değerli bir vizyon yüklenmiştir (Liu 2006:878-889).

Ülkemiz kentlerinden kırsal bir yerleşim özelliği gösteren Doğu Karadeniz Bölgesindeki Artvin ilinin Borçka ilçesi sahip olduğu jeo-stratejik konum, zengin yeraltı ve yerüstü kaynaklarının yanı sıra tarihi antik döneme kadar uzanmaktadır. Ayrıca bölge sahip olduğu doğal rezerv alanları ile turizm açısından dikkat çekici bir özelliğe de sahiptir. Doğu Karadeniz Bölgesinde bulunan uzun sahil şeridine rağmen, yaz aylarının yağışlı geçmesi nedeniyle kıyı turizminden istenilen pay alınamamakta bu durumda dağ ve yayla turizminin Doğu Karadeniz’de turizminin ana karakteri olarak ortaya çıkmasına neden olmaktadır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, “Yayla Turizm Merkezleri”, 2013). Çalışmaya konu olan Borçka ilçesi hem sahile yakınlığı hem de bozulmamış doğası ile gelecekteki yayla turizmi için önemli bir destinasyondur ve sürdürülebilir turizm planlama kararları hazırlanmamış önemli doğal ve kültürel bir peyzaj alanıdır. Ayrıca sahip olduğu yayla, vadi, akarsu, göller ve dağ dışında köprü, konut, kilise ve cami gibi tescilli kültür varlıklarına da ev sahipliği yapmaktadır. Sahip olduğu tüm bu doğal ve kültürel peyzaj değerleri ile ilçe önemli bir turizm destinasyon merkezi olabilmesi ve koruma kullanma dengesi içinde turizm planlama stratejilerinin geliştirilmesine yönelik bu konu ele alınmıştır.

Yöntem

Çalışma alanı olarak seçilen Artvin ilinin Borçka ilçesi turizm bakımından ilçenin Karagöl, Maçahel bölgesi, Camili Gorgit Tabiat Koruma Alanı, Maral şelalesi, Karçal dağları, vb. doğal alanları turizmde ön plana çıkmış olmasına rağmen içinden Çoruh nehrinin geçtiği ilçe merkezi, turizmde hak ettiği statüye ulaşamamıştır. Farklı turizm tiplerine ev sahipliği yapabilecek ve farklı birçok turizm tipini bünyesinde barındırabilecek Borçka ilçesi Artvin Doğa Turizm Master Planına (2013-2023) göre turizm planını şekillendirmektedir. Doğa Turizm Master Planı olmasına rağmen günümüzde ilçe merkezindeki kentsel planlama stratejileri doğaya uygun bir şekilde yürütülememektedir. Hazırlanan Turizm Master Planları doğal ve kültürel değerlerin sürdürülebilirliği açısından önemli olduğu kadar kırsal özellikteki kent merkezleri içinde önemli olup kent planlama stratejileri çalışmada bu doğrultuda ele alınmalıdır. Makalede Borçka ilçe merkezi ve kırsal nitelikli alanlar4 farklı kategoriye ayrılmıştır sırasıyla;(I) Borçka kent merkezi, (II) Kırsal alan (ilçenin tüm yeşil alanları), (III) Çoruh Havzası Nehir Koridoru ve (IV) Koruma Alanı (Borçka Karagöl, Camiili Gorgit Tabiat Koruma Alanı, Maçahel Bölgesi). (Şekil 1).

Şekil 1. Çalışma alanı

(A: Borçka kent merkezi; B: Kırsal alan; C: Çoruh havzası nehir koridoru ve D: Koruma alanı)

İlçenin doğal ve kültürel peyzaj değerlerini turizme yansıtmayı amaçlayan bu çalışmanın yapılmasında izlenen yöntem; yöneticiler, uzman gruplar, yöre halkı ve ziyaretçilerin sosyo-demografik durumlarının yanı sıra Borçka ilçesinin turizm potansiyelinin tespit edilmesine yönelik anket çalışması ve yukarıda tanımlanan 4 alanın turizm değerinin ortaya koyulmasına yönelik görüşmelerden oluşmaktadır. Bu doğrultuda katılımcı bireylere Borçka ilçesinin; “rekreasyon alanları arttırıldığında turizm potansiyeli artar mı?, Turizmin arttırılmasında en önemli bulduğunuzun unsurlar nelerdir?, Yöreye özgü yerel etkinliklerin turizme katkı sağlayacağını düşünüyor musunuz?, Turizmin artması ile doğal ve kültürel yapının bozulacağını düşünüyor musunuz?, Turizmin gelişmesine bağlı olarak rekreasyon alanlarının artmasıyla ekonomik kazanç sağlanır mı?, Turizm gelirinin artmasıyla iç göç engellenmiş olur mu?, İlçeye ait kaynak kullanım değerleri nelerdir?” soruları sorulmuştur. Ankete katılan 120 kişi belirtilen 4 farklı kategorideki alanı ziyaret etmiş ya da burada yaşamış kişilerarasından

seçilmiş olup bu kişilerle yüz yüze (Haziran-Temmuz 2020) elektronik ortamda görüşülerek (Covid-19 pandemi salgını süreci içerisinde yer almasından dolayı) soruları yanıtlamaları istenmiştir. Elde edilen verilere Korelasyon analizi yapılarak spearman katsayıları (r) ve önem dereceleri belirlenmiş olup yapılan istatistiksel analizlerde SPSS (*Statistical Package for the Social Sciences*) 16.01 paket programı kullanılarak anketlerden elde edilen veriler tablolatırılmıştır. Katılımcılardan sıralama yapmaları istenilen sorulara verdikleri cevaplar ise % analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Heslinga ve arkadaşlarının 2017’de turizm alanlarına yönelik yapmış oldukları çalışmada turizm ve peyzaj etkileşimini tespit etmeye yönelik ortaya koydukları “estetik, ekonomik, rekreasyonel, sürdürülebilir doğal doku, biyolojik çeşitlilik, terapi etkisi, miras değeri, yaban hayatı” kriterleri dikkate alınarak çalışmaya konu olan 4 bölgeye yönelik irdelemeler yapılmıştır. Elde edilen veriler SPSS 16.01 paket programı kullanılarak Duncan testi yöntemi ile değerlendirilmiştir.

Bulgular

Araştırma kapsamında elde edilen veriler incelendiğinde aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır;

Seçilen çalışma alanlarında turizm ve peyzaj etkileşiminin değerlendirilmesi

Artvin ili Borçka ilçesinin doğal ve kültürel peyzaj değerlerinin turizme kazandırılmasına yönelik yapılan bu çalışmada Borçka ilçesinin I, II, III ve IV alanlarını ziyaret etmiş ya da orada yaşayan katılımcıların sosyo-demografik durumları, bölgenin peyzaj ve turizm parametreleri ile değerlendirmeye alınarak %95 güven düzeyinde ($p<0.05$) anlamlı bulunan korelasyon analiz sonuçları Tablo 1’de verilmiştir. Katılımcıların %56’sı kadın, %44’ü erkek kullanıcılardan oluşmakta olup Tablo 1’deki cinsiyet, yaş, eğitim durumu, Borçka’da bulunma nedeni ve Borçka’da kaç yıldır yaşadıkları sorularına verdikleri cevaplar birbirleri ile anlamlı olup metin içerisindeki tabloda bu verilere yer verilmiş olup yorumlanmıştır (Tablo 1).

Elde edilen verilere bakıldığında Tablo 1’de katılımcıların yaşları (1b) ile (2d) değişkeni arasındaki ($r=-0,168^*$) anlamlı korelasyon ilişkisine göre; katılımcıların yaşları arttıkça, doğal ve kültürel yapının turizme bağlı olarak tahribata uğrayacağını belirtmiştir. Katılımcıların eğitim seviyesi ile 2b ve 2c değişkenleri arasında ($r=0,253^{**}$, $r=-0,175^*$) pozitif ve negatif yönde anlamlı ilişki (Tablo 1) vardır. Bireylerin yaşları arttıkça turizmin artmasındaki en önemli faktörlerin kültürel peyzaj değerleri ve konaklama tesislerinin varlığı olduğu görülürken katılımcıların yaşları azaldıkça turizmde ulaşılabilirliğin ön plana çıktığı da görülmüştür.

Ayrıca katılımcıların yaşları arttıkça yöredeki yerel etkinliklerin (kültür, sanat ve doğa) turizme katkı sağlayacağı da düşünülmektedir. Borçka’da yaşayan (tüm katılımcıların %40’i) katılımcılar ile 2b değişkeni arasında ($r=-0,287^{**}$) negatif yönde anlamlı bulunan korelasyon sonuçlarına göre ise yöre halkı kültürel peyzaj değerleri ve konaklamanın bölgede turizmin artırılmasında en önemli olgu olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılar turizmin arttırılmasında en önemli gördüğü faktörler 2d ve 2e değişkenleri ile ($r=0,165^*$ $r=-0,171^*$) anlamlı bulunan korelasyon sonuçlarına göre; ilçede turizmin artması ile doğal ve kültürel yapının bozulacağı ve turizme bağlı gelirin arttırılması ve ilçedeki iç göçün engellenmesi olacağını belirtmişlerdir. Benzer şekilde yöreye özgü yerel etkinliklerin arttırılması, doğal ve kültürel yapı ile turizme bağlı göç arasında ($r=-0,195^*$) negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmakta olup Borçka’da yaşamayan (tüm katılımcıların %60’ı) katılımcılarda turizmin doğal ve kültürel peyzajı bozmayacağını hatta turizm ile iç göçün engelleneceğini de belirtmişlerdir.

Tablo 1. Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ile Borçka ilçesinin turizm potansiyelinin irdelenmesi

	1b	1c	1d	1e	2a	2b	2c	2d	2e	2f
1a. Cinsiyetiniz? (1: Kadın; 2: Erkek)	,236**	-,065	-,117	,181*	,022	-,035	-,101	-,074	-,195	,002
1b. Yaş gurubunuz? (1:18- 25, 2:26-30, 3:31-35, 4:36-40, 5:41-50, 6:51-60 ve 7:61 ve yukarı)		-,198*	-,258**	,214	,077	,125	-,073	-,168*	-,060	,130
1c. Eğitim durumunuz? (1:Lise, 2: Üniversite, 3:Yüksek Lisans/Doktora)			0,85	-,182*	-,050	,253**	-,175*	-,026	-,080	,115
1d. Borçka'da bulunma sebebiniz? (1: Borçka'da yaşıyorum, 2: Ziyaretçi)				-,792**	,016	-,287**	,123	-,055**	,019	-,040
1e. Borçka'da yaşıyorsanız kaç yıldır buradasınız? (1:0-5, 2:5-10, 3:10-15, 4:15-yukarı)					-,010	,151	-,010	,157	-,086	,062
2a. Kaç yıldır Borçka'da yaşıyorsunuz? (1:0-5, 2:5-10, 3:10-15, 4:15-daha fazla)						-,134	,079	-,079	,020	,027
2b. Rekreatyönel alanları arttırıldığında turizm potansiyelinin artacağını düşünüyor musunuz? (1:Evet, 2:Hayır)							-,123	,165*	-,171*	,100
2c. Turizmin arttırılmasında en önemli gördüğünüz olguları sıralayınız? (1:Ulaşılabilirlik, 2: Doğal Yapısı, 3:Nitelikli Rekreatyönel Alanlar, 4:Yöreye özgü otantik kültürel değerler, 5: Konaklama)								-,195*	,044	,061
2d. İlçede turizmin artması ile doğal ve kültürel yapının bozulacağını düşünüyor musunuz? (1:Evet, 2:Hayır)									-,193*	,039
2e. Turizm gelirinin artması ile iç göç engellenmiş olur mu? (1:Evet, 2:Hayır)										-,142
2f. İlçeye ait kaynak kullanım değerlerini önem sırasına göre sıralayınız? (1:Çoruh nehri kullanımı, 2:Çoruh nehri koridoru boyunca gezinti, 3:Açık yeşil alan kullanımı, 4:Kültürel miras alanları)										-

Yapılan anket çalışmalarında katılımcılara sorulan 2b ve 2f sorularına ayrıca %analizi yöntemi uygulanmıştır. Katılımcılardan turizmin arttırılmasında en önemli gördüğünüz faktörler nelerdir? sorusuna verilen cevaplar %44,6 ilçenin doğal yapısı, %31,4 nitelikli rekreatyönel alanlar ve %24 ulaşılabilirlik olarak sıralamıştır (Tablo 1). Borçka ilçesinin doğal ve kültürel kaynak değerlerini sıralamaları istendiğinde ise %53 Çoruh nehri boyunca gezinti (yürüyüş,

bisiklet, vb.), % 33,3 Çoruh nehri kullanımı (avlanma, tekne gezintisi, su sporları, vb.) ve % 13,7 açık yeşil alan kullanımları olarak sıralamışlardır. Ayrıca Borçka ilçesinin turizmi arttırıldığında alanın doğal ve kültürel değerlerinin bozulacağını düşünen katılımcıların en çok vurguladığı hususlar ise;

- Yöre halkının turizm ekonomisinden yararlanma isteği (konaklama, rekreasyonel etkinlikler),
- Yılın belli dönemlerinde turizme bağlı olarak ziyaretçi yoğunluğunun artması ile doğal peyzaj üzerindeki olumsuz etkilerin giderilmesi,
- Borçka'nın ulaşılabilirliğinin kolay olması dolayısı ile diğer ilçelere göre daha çok ziyaret edilmesi,
- Doğal bitki örtüsünün hem kereste ihracatı hem de barajın yaratmış olduğu ekosistem üzerinde olumsuz etkileri,
- Tarımsal ürünlerin yetişmesinde (elma, kiraz, armut, hurma ve üzüm) yaşanan problemler, olarak sıralanmıştır.

Borçka'nın turizm ve peyzaj etkileşiminin irdelenmesi

Borçka'da yer alan ve çalışma alanları olarak seçilen 4 farklı nitelikteki alan (Borçka kent merkezi, kırsal alan, Çoruh havzası nehir koridoru ve koruma alanı) kullanıcılara sorgulanmıştır. Belirlenen bu alanlar arasındaki farklılıkların tespit edilmesinde kullanılan 8 farklı kriterden "Ekonomik" kriteri $p < 0,01$ 'den büyük olduğu için anlamsız bulunurken diğer 7 kriter istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuş olup ($p < 0,0$; $N=150$) Varyans analizi Tablo 2'de Duncan testi sonuçları da Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 2. Borçka'nın turizm ve peyzaj etkileşimini ortaya koyan kriterlere uygulanan Varyans analizi değerleri

Kriterler	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F değeri	Önem düzeyi
Estetik	149,193	3	1,753	7,260	,000
Ekonomik	149,985	3	,446	1,789	,148
Rekreasyonel	149,893	3	3,911	16,872	,000
Sürdürülebilir doğal doku	149,760	3	10,147	50,682	,000
Biyolojik çeşitlilik	149,193	3	10,411	52,603	,000
Terapi etkisi	149,940	3	5,424	24,187	,000
Miras değeri	146,665	3	5,144	23,540	,000
Yaban hayatı	146,773	3	8,316	40,681	,000

Tüm veriler dikkate alındığında belirlenen 4 alanın turizm ve peyzaj etkileşimini tespit etmeye yönelik kullanılan kriterlerde değişime rastlanılmıştır. Bu değişimlerin irdelendiği Tablo 3'de en düşük değerleri Borçka ilçe merkezinin aldığı görülmüştür. Özellikle "ekonomik" kriteri Borçka ilçe merkezinin yanı sıra kırsal alan ve Çoruh havzası nehir koridorunda da düşük çıkarken en yüksek değerlerinde koruma alanlarındaki "sürdürülebilir doğal doku, miras değeri ve yaban hayatı" kriterinde çıktığı tespit edilmiştir. Bu değerlerin dışında kullanıcıların verdikleri cevaplar birbirleri ile de homojenlik göstermektedir.

Tablo 3. Borçka ilçesinde çalışma alanı olarak seçilen 4 farklı alanın (Borçka kent merkezi, Kırsal alan, Çoruh havzası nehir koridoru, Koruma alanı) turizm ve peyzaj etkileşim değerleri

Kriterler	Tanımlı Alanlar	N			
			1	2	3
Estetik	1	150	,3133		
	2	150		,5600	
	3	150		,4600	
	4	150		,5200	
Ekonomik	1	150	,5000		
	2	150	,5067		
	3	150	,4400		
	4	150		,5733	
Rekreasyonel	1	150	,2733		
	2	150		,5667	
	3	150		,6200	
	4	150		,5933	
Sürdürülebilir doğal doku	1	150	,1400		
	2	150			,7067
	3	150		,5667	
	4	150		,6667	
Biyolojik çeşitlilik	1	150	,1467		
	2	150		,6400	
	3	150		,6333	
	4	150		,7267	
Terapi etkisi	1	150	,2267		
	2	150		,5733	
	3	150		,6200	
	4	150		,6200	
Miras değeri	1	150	,1933		
	2	150		,4067	
	3	150		,4133	
	4	150			,6467
Yaban hayatı	1	150	,1000		
	2	150		,4933	
	3	150		,4533	
	4	150			,6600

Tanımlı Alanlar: 1. Borçka kent merkezi, 2.Kırsal alan, 3. Çoruh havzası nehir koridoru, 4. Koruma alanı

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada Artvin ili Borçka ilçesinin sahip olduğu doğal ve kültürel peyzaj değerlerinin turizme kazandırılması sürecinde sürdürülebilir planlama stratejilerine yönelik öneriler geliştirmek hedeflenmiştir. Turizmde sürdürülebilirlik ve bölgesel kimliğin korunması peyzajı dikkate alan turizm planlamalarına bağlıdır. Peyzajın korunması ve sürdürülebilir kalkınması ancak bu şekilde sağlanabilecektir (Kreisel ve Reeh,2011:310-423). Hızlı ve kontrol edilemeyen turizm sürdürülebilir gelişim için büyük bir risk taşırken kaynakların tükenmesi ve çevresel bozulma ile bu süreç hızlanmaktadır (Mai ve Smith, 2018). Diyebiliriz ki turizmin sürdürülebilirliği destinasyonun hem turistik ihtiyaçlara hem de yörenin ekonomik kısıtlarına cevap vermesi ile mümkündür olacaktır (Paskela ve ark. 2007:108-112).

Borçka ilçesinin doğal ve kültürel peyzaj değerlerinde yılın belirli dönemlerinde turizm faaliyetlerine bağlı olarak ciddi bozulmalar meydana gelmektedir. Bu bozulmalar olmaksızın doğal ve kültürel peyzaj değerlerini turizme kazandırıp ziyaretçilerin rekreasyon deneyimini sürdürmesi ve turizmde memnuniyeti sağlamak için yapılan bu çalışmada elde edilen sonuçlar;

- Doğal ve kültürel peyzaj değerlerinin kontrolsüz turizm ile tahribata uğrayacağı ($r=-0,168^*$) çalışmaya katılan eğitim seviyesi yüksek katılımcılar tarafından ifade edilmiş olup, sürdürülebilir planlama stratejileri yapılmayan turizm nedeniyle Karagöl ve Maçahel bölgelerinde tahribat oluşturduğu görülmüştür. Böylece taşıma kapasitesinin belirlenmediği kontrolsüz turizm faaliyetleri ile doğal ve kültürel peyzaj üzerinde oldukça büyük kayıplara yol açacaktır.
- Bir bölgedeki turizmin gelişmesi bölgenin doğal ve kültürel kaynak değerlerine bağlı olduğu kadar bölgedeki konaklama tesislerinin kalitesi ve sayısı ile de yakından ilişkilidir ($r=0,253^{**}$). Özellikle konaklama tesislerinin yetersizliği ve ziyaretçilerin beklentilerini karşılamaması da Borçka'da yaşayan (tüm katılımcıların %40'i) katılımcılar tarafından önemle belirtilmiştir.
- Bölgeye ulaşımın kolay olması ile turizm faaliyetlerinin artacağı düşünülürken artan turizm faaliyetlerinin olumsuz etkilerinden de endişe duyulmaktadır.
- Bölgede turizmin gelişmesine bağlı olarak ilçenin ekonomisi canlanacak olup turizm sektörü içerisinde yeni iş sahaları ve imkânları oluşacaktır. Bu durumda hem bölgedeki işsizliği azaltırken hem de işsizlik nedeniyle meydana gelen iç göçleri de azaltacaktır. Turizmde geline noktada sektör yatırımcıları turistlere yeni ve farklı destinasyonlar aramakta olup kültürel peyzajlar sektör içerisinde değer kazanmaktadır. Kültürel peyzajları değerlendiren turizm stratejileri de turizm faaliyetlerinde bölgenin kültürünün sürdürülebilirliğini sağlamaktadır.
- Turizm ve peyzaj planlama arasındaki ilişkinin dengeli bir şekilde kurulabilmesi ve Çoruh nehri boyunca rekreasyonel etkinliklerin hem ziyaretçiler hem de yerli halk için oldukça önemli olduğu ifade edilmiştir. Borçka'nın doğal ve kültürel peyzajının sürdürülebilirliğinin sağlanması için ilçenin sahip olduğu Çoruh Nehri ekolojik koridorunun kontrollü turizm ile cazibe merkezi haline getirilmesi gerekmektedir. Dünya üzerinde korunan birçok alan sahip oldukları doğal ve kültürel özelliklerden dolayı neredeyse yıl boyunca yerli ve yabancı turist akımına uğramaktadır (Türkmen ve Dönmez 2015: 145-263). Bu durum Mai ve Smith (2018)'de belirttiği gibi yoğun ziyaretçi ve turizme bağlı çevre kirliliği zaman içerisinde turistler için alanın daha az çekici hale gelmesine neden olmakta böylece alanın doğal v kültürel peyzajı değer kaybetmektedir.

Dünyanın en hızlı gelişen sektörlerinden biri olan turizm ülkeler için önemli ekonomik büyümeye katkı sağlayan önemli araçlardan biridir. Çalışmada turizm ve peyzaj etkileşimi içerisinde sorgulanan ekonomi kriterine ait değerlerin düşük çıkması ilçenin ekonomik anlamda gelişimine katkı sağlayacak turizm planlamalarına ihtiyaç duyduğunu bize göstermiştir. Özellikle turizme yönelik sürdürülebilir planlama stratejileri ve doğru turizm yatırımları ile bölgede ihtiyaç duyulan ekonomik girdi sağlanmış olacak ve istihdam yaratılarak iç göçünde önüne geçilecektir. Son yıllarda artan yayla turizmine bağlı olarak Doğu Karadeniz bölgesi ziyaretçilerin yoğun ilgisine maruz kalmaktadır. Kontrolsüz turizm faaliyetleri bölgedeki peyzajlar üzerinde önemli derecede olumsuz etki yaratarak taşıma kapasitesine dayalı birçok problem ile karşılaşılmaktadır. Bu nedenle koruma alanlarında yapılacak planlamalar

“sürdürülebilir doğal doku, miras değeri ve yaban hayatı” kriterlerine ait çıkan sonuçlar dikkate alınarak yapılmalıdır.

Bölgenin sahip olduğu doğal ve kültürel peyzajlar hem ülkemiz hem de dünya için önemli alanlardır. Bu alanları korumanın en önemli yolu turizm ve peyzajın birbiri ile yakın ilişki içerisinde dengeli bir şekilde kurgulanmasıdır. Turizm ve peyzaj arasında sinerji yaratılarak planlamacılar, yöneticiler ve turizmciler ortak bir payda da kararlar almalı peyzaj ve turizmin sürdürülebilirliğini sağlamalıdır. Sürdürülebilir turizm planlama stratejileri geliştirirken yöre halkının refahını sağlamak, kültürel peyzajları tanıtmak ve doğal mirasın korunmasına katkıda bulunmak planlamacıların asli görevi olmalıdır.

Kaynakça

- Liu, A. (2006). Tourism in Rural Areas: Kedah, Malaysia, *Tourism Management* 27 (5) 878–889.
- Aronsson, L. (2000). The Development of Sustainable Tourism. *London, Continuum*.
- Bestard, A.B. ve Nadal, J. R. (2007). Modelling environmental attitudes toward tourism. *Tourism Management* 28(3): 688-695.
- Brown, G. (2006). Mapping Landscape Values and Development Preferences: A Method for Tourism and Residential Development Planning, *International Journal of Tourism Research*, 8: 101-113.
- Buckley, R. (2019). Measuring Sustainability of Individual Tourist Behavior, *Journal of Travel Research*, 58(4): 709-710.
- Cumming, G. (2011). Spatial Resilience: Integrating Landscape Ecology, Resilience, and Sustainability *Landscape Ecology* 26 (7): 899–909.
- Dönmez, Y., & Türkmen, F. (2015). Turistlerin satın alma kararında peyzaj düzenlemelerinin rolü: Belek örneği. *Turizm Akademik Dergisi*, 2(2).
- Dönmez, Y., Cabuk, S., Öztürk, M., & Gökyer, E. (2016). Safranbolu Kentsel Sit Alanında Otopark Sorunu ve Çözüm Alternatifleri. *Journal of Bartın Faculty of Forestry*, 18(2): 137-145.
- Evans, G. (2007). Planning for urban tourism: A critique of borough development plans and tourism policy in London, *International Journal Of Tourism Research* 2: 307-326.
- Heslinga J., Groote P., Vanclay F. (2017). Using a Social-Ecological Systems Perspective to Understand Tourism and Landscape Interactions in Coastal Areas, *Journal of Tourism Futures*, 3(1): 23-28.
- Heslinga J., Groote P., Vanclay F. (2019). Towards Resilient Regions: Policy Recommendations for Stimulating Synergy Between Tourism and Landscape, *Journal of Sustainable Tourism*. 27(6): 773-787.
- Inskeep E. (1988). Tourism Planning: An Emerging Specialization, *Journal of the American Planning Association*, 54(3): 360-372.
- Jeong, J., García L., Hernández J., Cabanillas F., (2014). An Operational Method to Supporting Siting Decisions for Sustainable Rural Second Home Planning in Ecotourism Sites. *Land Use Policy*, 41: 550–560.
- Kiper, T., Özyavuz, M., Korkut, A. (2011). Doğal Peyzaj Özelliklerinin Kırsal Turizm Gelişimine Etkisi: Tekirdağ İli Şarköy İlçesi Örneği, *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi* 8(3): 22-34.
- Kreisel, W. and Reeh, T. (2011). Tourism and Landscape in South Tyrol, *Central European Journal of Geosciences* 3: 410-423.
- McCool, SF., Spenceley A. (2014). Tourism and Protected Areas: A Growing Nexus of Challenge and Opportunity, *African Protected Area Conservation and Science* 56(2): 1–2.
- McHarg, I. (1969). *Design with Nature*, The Natural History Press, Garden City, New York.
- Mai, T., Smith, C., (2018). Scenario-Based Planning for Tourism Development Using System Dynamic Modelling: A Case Study of Cat Ba Island, Vietnam, *Tourism Management*, 68: 336-354.

- Paskaleva, K. (2007). New Paradigms in City Tourism Management: Redefining Destination Promotion *Journal of Travel Research*, 46(1): 108-114.
- Panizzon, D., Boulton A., (2000). Biodiversity in Australia: What, Whereandfor, *Australian Science Teachers Journal* 46(4): 2-9.
- Ross, S., and Wall G., (1999). Evaluating Ecotourism: The Case of North Sulawesi, Indonesia, *Tourism Management* 20: 673-682
- Samsudin, P., & Maliki N., (2015) Preserving Cultural Landscape in Homestay Programme Towards Sustainable Tourism: Brief critical review concept, *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 170: 433-441.
- Sarı, D., ve Karaşah B., (2015). Hatıla Vadisi Milli Parkı'nda (Artvin) Yer Alan Farklı Vejetasyon Tiplerinin Görsel Değerlendirmesi Üzerine Bir Çalışma, *Türkiye Ormanlık Dergisi*, 16(1): 65-74.
- Shoval, N. (2018). Urban Planning and Tourism in European Cities, *Tourism Geographies*, 20(3) 371-376.
- Utami, W., Andalucia, Sitorus, R., Thalarosa, B. (2019). Studying Resilience on Urban Cultural Landscape Heritage, IOP Conference Series: Earth and Environmental Science29-30 Ekim 2018, Yogyakarta, Indonesia.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, "Yayla Turizm Merkezleri", 2013). <http://www.ktyatirimisletmeler.gov.tr/TR,11533/yayla-turizm-merkezleri.html> (11.03.2013).
- Türkmen F., ve Dönmez Y. (2015) Korunan Alanların Turizme Açılmasına İlişkin Yerel Halkın Görüşleri (Yenice Örneği) *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2): 189-204.
- Ioannides D. (1995). Strengthening the Ties Between Tourism and Economic Geography: A Theoretical Agenda. *Professional Geographer*, 47: 49-60.
- Weaver D., (2001) *Ecotourism*, John Wiley & Sons Australia, Milton, Qld (2001).
- Zhang, H., Lei, S.L., (2012). A Structural Model of Residents İntention to Participate in Ecotourism: The Case of a Wetland Community. *Tourism Manage.* 33: 916-925.